

Željka Metesi Deronjić, *Frane Petrić o pjesničkoj mudrosti. Prilog razumijevanju Petrićeve poetike u okviru kasnorenesansne teorije umjetnosti* (Zagreb: Institut za filozofiju, 2024), 414 pp.

U dosadašnjih gotovo dva i pol desetljeća ovog stoljeća, Institut za filozofiju objavio je tri monografije o hrvatskom renesansnom filozofu Frani Petriću (1529. – 1597.). Prva je bila ona Erne Banić-Pajnić iz 2001. godine, čiji je naslov *Petrićev put: od kritike Aristotela do pobožne filozofije*, dok je druga bila ona Ljerke Schiffler iz 2007. godine, čiji je naslov *Frane Petrić o pjesničkom umijeću. Izabrani tekstovi*. Treća je objavljena tijekom ove, 2024. godine. Napisala ju je istraživačica hrvatske filozofske baštine i izvanredna profesorica na Odsjeku za filozofiju i kulturologiju Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu Željka Metesi Deronjić, a naslov joj je *Frane Petrić o pjesničkoj mudrosti. Prilog razumijevanju Petrićeve poetike u okviru kasnorenesansne teorije umjetnosti*. Ta monografija zapravo je, otkriva autorica u uvodnoj napomeni, njezina dopunjena, doradena i izmijenjena doktorska disertacija *Poetika Frane Petrića* koju je izradila pod mentorstvom Ivica Martinovića i Dunje Fališevac, te koju je 2013. godine obranila na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (p. [4]).

Nakon što je istaknula da njezina doktorska disertacija spada među posljednje priloge »istraživanju Petrićeve poetike u domaćoj znanosti«, pa dodala da je neugodno iznenađena činjenicom što »toliko bogata i slojevita Cresaninova poetička misao ostaje ležati u tišini cijelo jedno desetljeće« (p. 26), Metesi Deronjić postavila je pred sebe dva ambiciozna istraživačka cilja. Prvi je bio taj da prikaže Petrićeva »promišljanja na polju poetike«, budući da je obradom dosad objavljene domaće i inozemne literature o Cresaninovoj poetici utvrdila da je ona »još uvijek parcijalno sagledana i evaluirana« (p. 28). Drugi njezin cilj, čije bi ostvarenje doprinijelo »budućoj cjelovitoj valorizaciji Petrićeve poetičke misli«, ticao se utvrđivanja »mjesto i značenja Cresaninove poetičke misli u okviru kasnorenesansne teorije umjetnosti« (pp. 28–29). Njeza je željela ostvariti primjenom kritičkog pristupa »sagledavanju temeljnih odrednica njegovih poetičkih gledišta kojima se udaljuje od tadašnjih filozofsko-estetičkih doktrina, a koje korespondiraju s umjetničkim idejama, problemima, pojmovima i temama u kasnorenesansnoj teoriji umjetnosti« (p. 28).

Ispunjavanju tih dvaju ciljeva autorica se posvetila na više od četiri stotine stranica, koliko obaseže čitava monografija, i to (pored uvodnog i zaključnog) u sljedećim četirima poglavljima: »Renesansne poetike«, »Rana poetička gledišta Frane Petrića«, »Petrićeva sustavna teorija pjesništva: *O poetici*« i »Petrićeva poetička gledišta u okviru kasnorenesansne teorije umjetnosti«. Uz to, monografija je opremljena i grafičkim prilogima (osam slikovnih i jedan tabelarni) te kazalom imenā.

Poglavlje »Renesansne poetike« najprije donosi kasnosrednjovjekovni kontekst i genezu poetičkih teorija koje su presudno utjecale na položaj pjesništva u renesansi te dovele do toga da se 16. stoljeće često naziva i »stoljećem poetike«, dok preostali dio poglavlja nudi temeljit i sustavan pregled središnjih poetičkih ideja, tema i problema od rane do zrele renesanse. Glavna je teza poglavlja o nastanku renesansnih poetika bila ta da je položaj pjesnika i pjesništva napredovao usporedno s napretkom položaja čovjeka i njegovih spoznajnih sposobnosti od rubne (srednjovjekovne) do središnje (renesansne) tematike (*magnum miraculum; Deus in terris*) rasprava o pjesništvu. Dok su rasprave ranorenesansnih platonovaca bile, kako doznajemo iz monografije, pretežito usmjerene na relaciju imitacija–invencija, poetička misao zrele renesanse svoje je tada već istančan izričaj usmjeravala prema ciljevima pjesničkog umijeća (hedonistički i moralnopedagoški) te određivanju predmeta i biti pjesništva, uzimajući pritom Platona, Aristotela i Horacija za intelektualne uzore.

Sljedeće poglavlje, naslovljeno »Rana poetička gledišta Frane Petrića«, pruža uvid u formativnu fazu Cresaninove poetičke misli u kojoj se nalaze zaslade onoga što će svoj vrhunac dosegnuti u njegovu kasnom djelu *Della poetica (O poetici)*. U svojoj iscrpnoj analizi sadržaja Petrićeve rane poetike, Metesi Deronjić pošla je od spisa *Čitanje Petrarkina soneta »Ždrijelo i san«* (1553.), u kojem se ogleda Cresaninova recepcija dviju tradicija koje će bitno zacrtati njegovo poetičko usmjerenje (platonovska i novoplatonovska te hermetička), preko njegova učenja o dvama izvorima pjesništva (*furore i ingegno*) izloženim u *Govoru o različitosti pjesničkih zanosa* (1553.), zatim njegova obračuna s tradicionalnom retoričkom tradicijom u *Deset dijaloga o retorici* (1562.), sve do njegova razumijevanja pojmova *concetto* i *ingegno* iz komentara stihova Luke Contilea (1560.) i dijaloga *Ljubavna filozofija* (oko 1577.). Metesi Deronjić svoju je obuhvatnu analizu Petrićeva mladenačkog stvaralaštva dovršila isticanjem važnosti njegova često zapostavljanog i nepravedno obezvređivanog literarnog opusa koji obuhvaća spjeveve i sonete.

Na obuhvatnost Petrićeve poetičke misli izložene u njegovu kapitalnom estetičkom djelu *O poetici* (1586. – 1588.) ukazala je Metesi Deronjić u poglavlju »Petrićeva sustavna teorija pjesništva: *O poetici*«. Nakon analize svake od

sedam pjesničkih dekada od kojih se sastoji to Petrićevo djelo, zatim isticanja važnosti pojma *sublimnog* u od istraživača zanemarenim dekadama o svetu i polusvetom te utvrđivanja, kako ih naziva, 'suodnosa' među dekadama, autorica se usmjerila na Cresaninovo nastojanje za oživljavanjem antičkog mitskog, božanskog iskustva svijeta kao jednog od ključnih obilježja njegove poetičke misli. Posljednji dio poglavlja posvećen je petricolozima uvijek intrigantnoj tematici misaone bliskosti Petrića, inače gorljivog zagovornika platonizma i novoplatonizma te gorljivog antiaristotelovca, i Aristotela u pogledu poetike, utvrdivši pritom da su dijelili stavove o, primjerice, moralnoj i didaktičkoj ulozi pjesništva, čuđenju kao izvoru pjesništva i filozofije te ulozi i čudesnosti mita.

Okosnicu posljednjeg poglavlja monografije čini vrednovanje i pozicioniranje Petrićeve poetike u kontekstu kasnorenesansne teorije umjetnosti. Analizom traktata o umjetnosti mislilaca kasnog 16. i početka 17. stoljeća (Jacopo Mazzoni, Torquato Tasso, Giovanni Paolo Lomazzo, Gregorio Comanini, Camillo Pellegrino i Federico Zuccaro), Metesi Deronjić utvrdila je da ne samo da je Petrić bio ravnopravan sudionik ondašnjih misaonih nadmetanja već i da je svoj doprinos dao širokom spektru tematsko-problemskih okvira kasnorenesansne estetike. Štoviše, osim što je u misli creskog filozofa osjetna prisutnost utjecaja pitagorovskog, platonovskog, hermetičkog, orfičkog, kaldejskog, novoplatonovskog i kršćanskog naučavanja, njegovu poetiku obilježavaju i, tvrdi autorica, odmak od njemu suvremenih teorija umjetnosti te izvornost, koju je postigao uspostavljanjem novih kriterija prosudbe umjetničkog djela.

Željka Metesi Deronjić u svojoj je monografiji u potpunosti ostvarila dva istraživačka cilja, budući da je u njoj ponudila sustavan pregled nastanka, razvitka i vrhunca Petrićeve poetičke misli te pozicionirala i vrednovala taj aspekt njegove misli u kontekstu kasnorenesansne estetike. O njezinoj monografiji može se zaključiti i to da revitalizira interes za poetiku jednog od najznačajnijih filozofa u hrvatskoj povijesti. Istodobno je riječ o filozofu čije ime već više od tri desetljeća nosi međunarodno prepoznatljiva znanstveno-kulturna manifestacija *Dani Frane Petrića* u rodnom mu Cresu. Šteta je pritom što je organizatorima ovogodišnjeg izdanja te manifestacije promaknulo izdvojiti vrijeme i za javno predstavljanje ove sadržajno bogate i za hrvatsku filozofsku baštinu vrijedne publikacije posvećene upravo autoru kojim se, makar nominalno, ponose.

Demian Papo

